

פרשת שמות

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
18:02	17:29	16:37*	י-ם
17:57	17:25	16:34	ת"א
17:57	17:25	16:33	חיפה
18:01	17:29	16:37	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 16:17

השכל והלב

ממני, וא"כ על מה אני עמל ויגע. ומה יגרום לו להבא, רק צרות ויסורים.

נמצא שעבודתו של האדם בעולם הזה היא לשנות את כל תפיסותיו שנקבעו בעודו צעיר על ידי יצר הרע, וכעת הוא צריך לקבוע בתוכו הגדרות חדשות, למה הוא טוב ומה הוא רע, מי עשיר ומי שמת, ורק כאשר ידע ויכיר בשכלו את האמת יכניע את הרע ולא יפנה אל תאות הלב.

והנה פרעה היה קשה עורף, ורמזו באותיות שמו העורף, שהקשה את עורפו למול בוראו, וקשיות עורף זו באה לו מליבו, וכמו שנקרא בפרשה הבאה (י"ח) **נִיאָמַר ה' אֵל מֹשֶׁה**

כָּבֵד לִבְ פַּרְעֹה, ופירשו רבותינו במדרש (שמות רבה פרשה ט פסוק ח):

מה הכבד כועס אף לבו של זה נעשה כבד, אינו מבין, כסיל. ע"כ. והיינו שפרעה הלך אחר תאוות ליבו עד שנאטם ליבו

מלהבין, כי כל מחשבות ליבו רק רע כל היום. ולהבדיל ממנו

משה רבנו ההיפך הגמור, מיום שנולד נקרא טוב, וכל מעשיו

רק להטיב, וכבר ניסה אותו ה' וגילה כמה הוא רחמן גדול על

בעלי חיים וכ"ש על בני אדם, ולכן מיום שנולד לא זזה ממנו

השכינה (כמבואר בזהר ח"ב י"ב), וכל זה בעבור שהגביר כל ימיו כח

הנשמה שהיא היצר הטוב על יצרו הרע, והיינו השכל על

הלב, ולכן זכה להיות מנהיג ומלך על ישראל, והנהיגם כפי

רצון הבורא בלבד בלא שום תערובת רצונו כלל, שהיה נקי

מכל תאוה, וזה ההבדל בין פרעה למשה, שפרעה ליבו שלט

עליו, ובעצת ליבו הוליך את כל עמו שולל, וגרם להם מיתה

ויסורים, ואילו משה שכלו שלט על ליבו והנהיג את כל העם

בכח השכל היא הנשמה, והביאם לגאולה בעולם הזה ולחיי

העולם הבא. והם דברי הרמב"ם שכתב שפרעה הוא יצר הרע

באמת שכן הלך תמיד אחר ליבו, ואילו משה הוא השכל

האלקי, שהולך אחר הנשמה תמיד.

ואולם לא די בשכל אנושי אלא בשכל אלוקי, שכן יתכן

שהאדם בכח תאוות ליבו השפיע על שכלו, עד שחושב רק רע

בסימנא טבא מתחילים אנו חומש חדש עם אישים חדשים, שבכל אחד יש בו מוסר ולקח להדריכנו בדרך הטובה והישרה, בדרך התורה הקדושה, ובהיות ואנו נמצאים ביום הילולתם של שני מאורי הדורות, הלא הם רבנו משה בן מימון (הרמב"ם), ורבנו יעקב אביחצירא, נזכיר מדברי תורתם, ונפרש דברי תורתנו ברוח דבריהם הקדושים, וגם נקשר אותם אל הזמן בו אנו נמצאים ימי השובבי"ם.

אמנם כבר בפרשיות הקודמות פגשנו את הדמות שנקראת פרעה הוא מלך מצרים, אבל בפרשתנו אנו נקרא על פרעה חדש, בין אם זה משהו אחר או שזה אותו אחד, מ"מ התורה מעידה עליו ויָקַם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף, לפי האומר חדש ממש הוא באמת לא הכיר את יוסף, ולפי

האומר שנתחדשו גזירותיו הוא הכיר ועשה את עצמו כלא מכיר, וכך או כך, המלך הזה התנהג אחרת מקודמו, בעוד

שפרעה הקודם מכבד את יעקב ויוסף ואת אלוקיהם, פרעה

העכשוי מתנהג אחרת, איננו רוצה להכיר במציאות אלוקית,

ומעיז פניו כנגד משה ואומר לו (י"ב) **לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֶשְׁלַח**, ולהגנתו הוא טוען שהוא אלוקים בעצמו.

והנה הרמב"ם באגרתו לבנו רבנו אברהם, מעיר את תשומת

ליבו למה רומזות שתי דמויות אלו פרעה ומשה, ואלו דבריו:

ויש לך בני לדעת כי פרעה מלך מצרים הוא יצר הרע באמת, ומשה רבינו ע"ה הוא השכל האלהי, ונבאר דבריו

הקדושים.

הנה כידוע על יצר הרע אמרו רבותינו (ברכות ס"א) יצר הרע

דומה לזכוב ויושב בין שני מפתחי הלב, נמצא שיצר הרע

משכנו בלב, ומדוע, כי הלב מרמז אל התאוות והרגשות,

ועבודתו של יצר הרע בעולם היא להטות את ליבו של האדם

אל חומריות העולם הזה ואל תאוותיו, ומפתה אותו בכל מיני

פיתויים השובים את הלב. ולעומתו נשמת האדם הנתונה

בתוכו, היא המובילה אותו אל עולם רוחני עולם של קדושה

וטהרה ויראת שמים, שלא נמצאים בעיני העולם הזה, והיא

שוכנת במוחו של האדם, שם על ידי השכל היא יכולה להנהיג

את האדם בדרך הנכונה ולהבייל בעיניו את כל עניני העולם

הזה שהיצר הרע הנמצא שם בלב מושך אותו. ונבאר יותר.

הקב"ה מצד רחד שם את העולם בעולם המעלים ממנו את האמת, וכולו מלא בתאוות המושכות אותו ומשכחות ממנו את בורא העולם, העולם הבא, את תכלית חייו בעולם הזה, ולכאורה יכול האדם לומר לפני ה' יתברך, רבוננו של עולם מה אנחנו יכולים לעשות, מה יעשה הנער ולא יחטא, אולם באמת אין טענה זו מתקבלת לפני ה' יתברך, מפני שנתן באדם את השכל, בו הוא יכול לבדוק ולבחון כל דבר בחכמה אשר נתן בו, כמה שהתאוות יהיו מושכות, במעט חשיבה נכונה האדם מסלק מעליו את כל התאוות, הן בהסתכלות מה זה באמת האם זה באמת טוב, כל ענין הוא התאוה הוא רגעי, בשביל רגע אני כל כך משתגע, האם זה ילוה אותי וישאר אותי, מיד יסור

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הנהגות לימי השובבי"ם (המשך)

ז. בימים אלו מתחילים ימי השובבי"ם, שבהם נהגו להתענות כמו שביארנו בעלון הקודם, וכל אדם לא יתחיל אדם בתעניות אלו ובכלל בכל עניני התיקונים, רק אחר שחזר בתשובה ממעשיו ועומד בתשובתו כמה שנים בלי מכשול, רק אז יתעורר לעשות מעט תיקונים לנפש, וגם אז הכל במידה משקל ובמשורה, כפי מה שהוא יכול. והטוב והנכון שיתיעץ בכל זה עם תלמיד חכם ירא שמים הבקי בדברי רבותינו הקדושים ומבין בנפשות הדור, שיורהו את הדרך הנכונה לכפר על עונותיו.

ח. מי שמתענה שמונים וארבע תעניות ברציפות כדברי רבנו האר"י לתיקון העוון הידוע, כתב בספר אמת ליעקב (בסוף קונטרס שפת אמת בתיקון ד') בשם הרש"ש לומר ענגו ארוך המסודר על סדר התיקונים שעושה, ואין לאומרו אלא מי שמבין מה שהוא אומר, ולא רק שמבין את המילים, אלא שלמד את ספר עץ חיים וידע ומבין את המושגים, וכמו כן למד את כל סדר הכוונות, דהיינו היכן נעשו הפגמים, והיך מתקנם, ובלעדי זה טובה שתיקתו, ויקבל שכר על הפרישה הרבה יותר מהדרישה, וכ"כ בספר כף החיים (סופר, סי' ק"ט ס"ק ט"ו).

ט. עוד כתב בענין זה בכף החיים (ש), שלא יאמרו נוסח הענגו המתוקן מהרש"ש אלא מי שמתענה את כל סך הימים שכתב רבנו האר"י להתענות על אותו עוון, אבל מי שמתענה יום או כמה ימים ואת השאר פודה בכסף, וכמו שעושים הרוב כיום, אינו יכול לומר את הכוונות הנזכרים כסדרם, כי מי עלה שמים וירד וידע שיכול לומר כוונות הנזכרות על פדייה בממוץ, שהאר"י ז"ל לא כתב לכוין כי אם מי שהוא מתענה, ומי יבוא אחר המלך לחדש דברים מדעתו אשר לא נזכר בדברי האר"י ז"ל, ולכוין בשמות הקדושים, ואפשר שבא לתקן ונמצא מקלקל ח"ו, וכלל גדול יש בתורה שב ואל תעשה עדיף. עכ"ל. ובהמשך כתב וז"ל: ומיהו מ"מ נראה שיכול לומר איזה בקשה בכללות, דהיינו שיאמר שיחשוב לו השם יתברך כמו שהתענה כך וכך ימים לתקן עוון פלוני וכו', שפגם במקום פלוני וכו', כיון שאינו אומר כי אם בלשון בקשה, וה' הטוב בעיניו יעשה, כיון שעשה מה שידו מגעת לעשות. עכ"ל. ובאמת שכך מוכח מדברי הבא"ח בספרו לשון חכמים שכתב לעשות כל מיני תיקונים, שענינם הוא תענית יום אחד או כמה ימים והשאר פודה בכסף, ובכולם לא כתב לומר נוסח ענגו לומר בשומע תפילה, אלא תיקון תפילות לאומרם אחר המנחה.

י. כתב החיד"א בספר ברכי יוסף (סי' ק"ט אות ה'): חזשים מקרוב מחסידים ואנשי מעשה מסדרים וידויים ותחינות באורך, ובפרט בימי הצומות ואומרים בשומע תפלה, ולא כשר לעשות כן. וכן כתבו גורי האר"י זצ"ל שבשומע תפלה יתודה בקיצור. עכ"ל. ובספר כף החיים (ש), הביא דבריו וכתב וז"ל: שאף שכתב בשער הכוונות (דף נא ע"א) שאם ירצה יתודה באורך בפרטות, היינו דוקא יותר באורך כמו על סדר א"ב וכדומה, אבל לא כל כך באורך שיהיה כמו הפסק בתפלה, ועל כן מה שמסודר ענגו בארוכה בספר אמת ליעקב בקונטרס שפת אמת, יש לאומרו אחר התפלה ב"אלקני נצור" קודם "יהיו לרצון"

יא. מה שנהגו בישיבות המקובלים שהשליח צבור אומר בחזרה את כל נוסח ענגו הארוך להרש"ש, אין לזה מקור ואין לזה טעם, שהמקור לאמירת הענגו להרש"ש הוא האמת ליעקב הנ"ל וסדר היר"א (ח"ג עמ' 203), והם לא הזכירו אמירת הענגו בחזרת השליח צבור כלל ועיקר, רק כתבו לומר בשומע תפלה ולא פירוט. וגם אין לזה טעם שמדוע יאמר השליח צבור כל זה שוב, שאין זה חלק מהתפילה שצריך להוציא את הצבור ידי חובה, ואם עושים כן בשביל אלו שלא יודעים, מנין לנו להוסיף כאלו תוספות בתפילת החזרה על דעת עצמנו מבלי שחז"ל תיקנו לנו, ובפרט שאין מתענים את כל הימים אלא רק יום אחד, לכן בודאי שיש בזה חשש גדול של הפסק בתפלת החזרה. והשליח צבור בשומע תפלה לכל היותר יכול לומר ענגו הרגיל בשומע תפילה ותו לא.

יב. כתב הבן איש חי בספרו לשון חכמים (ח"א סי' ע'), תיקון למי שהוא חלוש, ואינו יכול לעשות את האמור בדברי רבנו האר"י לצום פ"ד תעניות, יצום ד' תעניות שני וחמישי שני וחמישי, לילה ויום כיום הכפורים, ובכל לילה מן הלילות ההם כתב סדר לימוד, וכן לכל יום, וכן תפילה מיוחדת לאומרה אחר המנחה בכל יום, ובסוף היום הרביעי יעשה פדיון הפ"ד תעניות, ותיקן תפילה מיוחדת לזה, כמבואר הכל בספרו. ואמנם מי שרוצה לסמוך על דברי הבן איש חי, בודאי שיש לו אילן גדול לסמוך עליו, אולם צריך לעשות את כל האמור בספר לשון חכמים, ולא כאלה שמתענים בלבד ובאים לתפלת המנחה ואומרים נוסח ענגו ועושים פדיון התעניות, שאם הבן איש חי כתב ללמוד תנ"ך תהלים משניות וזוהר, ועוד כל מיני לימודים המסודרים לפי ענין העוון שעליו הוא עושה את התיקון, מנין לנו לחשוב שיצאנו ידי חובה גם בלי הלימוד, שכל המתבונן בדבריו יראה, שלימוד התורה הוא עיקר גדול בתיקונים אלו, והוא ברוחב ביתו ידע והחכים שפסוקים אלו ולימודים יועילו לתקן את הפגם, בצירוף התענית והפדיון שעושה, ולכן מי שחושש לנפשו ורוצה לתקן פגמיו, יעשה את האמור בדברי הבא"ח בדיוק מבלי להחסיר דבר. [ואמנם הבא"ח כתב ד' ימים לילה ויום, שני וחמישי שני וחמישי, וכיום רבים חלושי כח שלא יכולים לצום זאת, ולכן צמים יום אחד ואפילו שהוא מבלי לילה, ובודאי שיעלה לרצון, אולם בתנאי שלא יחסירו דבר מסדרי הלימוד שכתב הן בלילה הן ביום, כי הלימוד יש בכוחנו לעשות ומחויבים אנו לעשותו].